

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра цивільно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з освітньої, виховної
та міжнародної діяльності
проф. Т.М. Димань

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	08 Право
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	081 Право
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Перший (бакалаврський)
ФАКУЛЬТЕТ	Права та лінгвістики

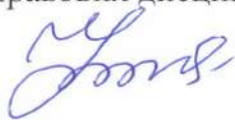
Біла Церква – 2019

Робоча програма з навчальної дисципліни «Екологічне право» для здобувачів вищої освіти факультету права та лінгвістики за спеціальністю 081 «Право», бакалаврський рівень вищої освіти / Укладач Н.М.Обіюх. – Біла Церква: БНАУ, 2019.

Розробники: Н.М.Обіюх, к.ю.н., асистент

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін (Протокол № 1 від 28.08.2019 р.)

Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
доцент

І.І. Єфремова

Схвалено методичною радою факультету права та лінгвістики
(Протокол № 1 від 29.08.2019р.)

Голова методичної ради, доцент

В.Д. Борщовецька

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	5
3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	5
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»	6
5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	7
6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
6.1. Лекції	8
6.2. Практичні заняття	10
6.3. Самостійна робота	11
6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань	12
7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ	13
8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	13
9. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ	14
10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	14
11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ	16
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	16

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Згідно з навчальним планом на 2019–2020 навчальний рік, на вивчення дисципліни «Екологічне право» для денної форми навчання виділено всього 150 академічних годин (5 кредитів ECTS), у т.ч. аудиторних – 70 годин (лекції – 28, практичні заняття – 42), самостійна робота студентів – 80 годин.

Опис навчальної дисципліни за показниками та формами навчання наведено в таблиці:

Найменування показників	Шифр та найменування галузі знань, спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 5	Галузь знань 08 «Право»	Обов’язкова	
		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3	Спеціальність: 081 «Право»	4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – розрахункове		Семестр	
Загальна кількість академічних годин – 150		7-й	7,8-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 4		Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	28 год.
	Практичні		
	42 год.		24 год.
	Самостійна робота		
	80 год.		116 год.
	Вид контролю:		
	іспит	іспит	

Метою вивчення дисципліни «Екологічне право» є набуття студентами знань про основні положення екологічного права, про систему охорони навколишнього природного середовища, функції екологічного управління, вивчення механізму правового регулювання відносин у сфері природокористування.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Екологічне право» базується на знаннях таких дисциплін, як «Конституційне право», «Адміністративне право», «Цивільне право», які вивчались протягом 1 та 2 курсів, «Земельне право» та «Господарське право», які вивчались на 3 курсі.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Символ результатів навчання за спеціальністю «Право» відповідно до освітньо-професійної програми	Результати навчання з дисципліни
РН 2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
РН 3	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
РН 4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
РН 5	Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.
РН 7	Складати та узгоджувати план власного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.
РН 8	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
РН 9	Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога і діяти відповідно до отриманих рекомендацій
РН 13	Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
РН 15	Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
РН 17	Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.
РН 19	Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.
РН 20	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права

Тема 1.1. Поняття, предмет та система екологічного права України.

Тема 1.2. Джерела екологічного права.

Тема 1.3. Екологічні права людини і громадянина.

Тема 1.4. Державне управління в галузі охорони навколишнього середовища.

Тема 1.5. Оцінка впливу на довкілля та моніторинг довкілля.

Тема 1.6. Право власності на природні ресурси.

Тема 1.7. Право природокористування.

Змістовий модуль 2. Особлива частина екологічного права України

Тема 2.1. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря.

Тема 2.2. Правовий режим використання та охорони водних ресурсів.

Тема 2.3. Правовий режим використання та охорони надр.

Тема 2.4. Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу.

Тема 2.5. Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України.

Змістовий модуль 3. Міжнародне екологічне право

Тема 3.1. Забезпечення правової охорони природних ресурсів Світового океану.

Тема 3.2. Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	всього	у тому числі					всьо го	у тому числі				
		л	п	лб	інд	СРС		л	п	лб	інд	СРС
Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права												
Тема 1.1	18	2	4			6						10
Тема 1.2	8	2	2			4		1	2			8
Тема 1.3	6	2	2			6		1	2			8
Тема 1.4	10	2	4			4		1	2			8
Тема 1.5	8	2	2			4		1	2			8
Тема 1.6	6	2	2			4		1	2			8
Тема 1.7	10	2	4			4		5	2			8
Разом за модуль 1	66	14	20			32			12			58
Змістовий модуль 2. Особлива частина екологічного права України												
Тема 2.1	10	2	4			4			2			10
Тема 2.2	10	2	2			6		1	2			8
Тема 2.3	8	2	2			4		1	2			8
Тема 2.4	10	2	2			6		1	2			8
Тема 2.5	18	2	4			12		1	2			8
Разом за модуль 2	56	10	14			32		4	10			42
Змістовий модуль 3. Міжнародне екологічне право												
Тема 3.1	14	2	4			8						8
Тема 3.2	14	2	4			8		1	2			8
Разом за модуль 3	28	4	8			16		1	2			16
Всього годин	150	28	42			80		10	24			116

Примітка: л – лекції, п – практичні заняття, лб – лабораторно-практичні заняття; інд – індивідуальні завдання, СРС – самостійна робота студентів.

6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Лекції

Тема і зміст лекції	К-сть годин
<i>Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права</i>	
1.1. Поняття, предмет та система екологічного права України Поняття, предмет та об'єкти екологічного права. Методи екологічного права. Механізми формування екологічного права. Принципи екологічного права. Система екологічного права.	2
1.2. Джерела екологічного права Загальна характеристика джерел екологічного права. Конституція України як основне джерело права. Закони України як джерела екологічного права. Підзаконні нормативно-правові акти. Міжнародні договори як джерела екологічного права	2
1.3. Екологічні права людини і громадянина Загальна характеристика екологічних прав. Класифікація екологічних прав. Захист екологічних прав та інтересів людини і громадянина.	2
1.4. Державне управління в галузі охорони навколишнього середовища Поняття та мета державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Система органів управління у сфері охорони довкілля. Функції управління. Завдання державного управління.	2
1.5. Оцінка впливу на довкілля та екологічний моніторинг Сутність та значення оцінки впливу. Об'єкти оцінки впливу на довкілля. Процедура здійснення оцінки впливу на довкілля. Громадське обговорення: поняття, терміни та значення. Поняття та зміст екологічного моніторингу. Суб'єкти та об'єкти моніторингу. Система державного моніторингу довкілля.	2
1.6. Право власності на природні ресурси Поняття форми власності на природні ресурси, підстави для їх виникнення. Об'єкти і суб'єкти права власності на природні ресурси. Зміст права власності, форми та методи його забезпечення і припинення. Підстави і порядок припинення права власності на природні ресурси.	2
1.7. Право природокористування Принципи права природокористування, суб'єкти та об'єкти права природокористування. Право загального та спеціального природокористування та їх ознаки. Особливості	2

права орендного природокористування. Права та обов'язки природокористувачів. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.	
Разом за змістовий модуль 1	14
Змістовий модуль 2. Особлива частина екологічного права України	
2.1. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. Стандартизація та нормування в сфері охорони атмосферного повітря. Особливості управління у сфері охорони та використання атмосферного повітря. Захист атмосферного повітря від шумового, радіаційного та інших видів впливу.	2
2.2. Правовий режим використання та охорони водних ресурсів Поняття вод та водних об'єктів. Їх класифікація. Поняття та види водокористування. Суб'єктно-об'єктний склад відносин правовідносин. Права та обов'язки водокористувачів. Особливості здійснення права спеціального водокористування. Державне управління у сфері використання та охорони вод. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.	2
2.3. Правовий режим використання та охорони надр Поняття «надра» у законодавстві України. Поняття та зміст надрокористування. Суб'єкти та об'єкти надрокористування. Права та обов'язки надрокористувачів. Порядок здійснення права спеціального надрокористування. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.	2
2.4. Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу Поняття об'єктів тваринного світу. Види об'єктів тваринного світу. Право власності на об'єкти тваринного світу. Загальне і спеціальне використання тваринного світу. Червона книга України. Підстави припинення права власності і права спеціального користування об'єктами тваринного світу. Поняття об'єктів рослинного світу. Правовий режим використання рослинного світу. Права та обов'язки користувачів об'єктів рослинного світу. Особливості використання об'єктів рослинного світу, які підлягають особливій охороні.	2
2.5. Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України	2

Законодавство з питань охорони національної екологічної мережі України. Історично-правові передумови формування національної екомережі. Характеристика окремих структурних елементів національної екомережі: ключові, сполучні, буферні та відновлювані території. Принципи формування та використання екомережі. Природно-заповідні території: поняття, види та їх характеристика.	
Разом за змістовий модуль 2	10
Змістовий модуль 3. Міжнародне екологічне право	
3.1. Забезпечення правової охорони природних ресурсів Світового океану Світовий океан як об'єкт міжнародно-правової охорони. Міжнародні угоди, які регулюють використання та охорону водних живих ресурсів. Забезпечення охорони морського середовища від забруднення. Міжнародні екологічні організації.	2
3.2. Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару Глобальні кліматичні проблеми. Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері охорони атмосферного повітря. Міжнародні угоди у сфері регулювання охорони атмосферного повітря та озонового шару. Кіотський протокол. Паризька кліматична угода. Віденська конвенція про охорону озонового шару.	2
Разом за змістовий модуль 3	4
Всього	28

6.2. Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права		
1	Поняття, предмет та система екологічного права	4
2	Джерела екологічного права	2
3	Сталий розвиток та екологічні права людини	2
4	Поняття та зміст екологічного управління в Україні. Функції екологічного управління	4
5	Оцінка впливу на довкілля та екологічний моніторинг	2
6	Право власності на природні ресурси в Україні	2
7	Поняття природокористування в Україні. Загальне та спеціальне природокористування	4
Разом за змістовий модуль 1		20
Змістовий модуль 2. Особлива частина екологічного права України		
8	Особливості використання та охорони атмосферного повітря	4
9	Правовий режим охорони та використання водних	2

	ресурсів	
10	Правовий режим використання та охорони надр в Україні	2
11	Правовий режим використання рослинного й тваринного світу	2
12	Особливості правової охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду	4
Разом за змістовий модуль 2		14
<i>Змістовий модуль 3. Міжнародне екологічне право</i>		
13	Міжнародні природоохоронні організації. Правова охорона біологічних ресурсів Світового океану	4
14	Міжнародне співробітництво у сфері подолання зміни клімату та охорони атмосферного повітря. Енергетична політика країн ЄС	4
Разом за змістовий модуль 3		8
Усього годин		42

6.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
<i>Змістовий модуль 1. Загальні положення екологічного права</i>		
1	Пріоритети екологічного права України. Концепції взаємодії людини і природи.	4
2	Принципи екологічного права	4
3	Об'єкти екологічного права та їх значення	4
4	Класифікація джерел екологічного права. Міжнародні договори у сфері охорони навколишнього середовища	4
5	Еволюція розвитку екологічних прав людини	2
6	Функції екологічного управління	4
7	Оцінка впливу на довкілля як інноваційна стратегія екологічного управління та планування	4
8	Дозвільна система у сфері використання природних ресурсів	2
9	Правові аспекти відшкодування екологічної шкоди	4
Разом за змістовий модуль 1		32
<i>Змістовий модуль 2. Особлива частина екологічного права України</i>		
10	Міжнародно-правові засади охорони атмосферного повітря	4
11	Особливості здійснення спеціального водокористування. Права і обов'язки водокористувачів.	6
12	Використання надр за договором концесії. Ліцензування надрокористування.	4
13	Правовий режим охорони рідкісних видів тваринного світу	4

14	Правове регулювання охорони біосферних заповідників	4
15	Правове регулювання поводження з відходами	6
16	Правова регламентація використання природних ресурсів континентального шельфу	4
Разом за змістовий модуль 2		32
<i>Змістовий модуль 3. Міжнародне екологічне право</i>		
17	Забезпечення охорони морського середовища від забруднення	4
18	Міжнародні екологічні організації	4
19	Паризька кліматична угода. Віденська конвенція про охорону озонowego шару	4
20	Правове регулювання охорони природних ресурсів Антарктики	4
Разом за змістовий модуль 3		16
Усього годин		80

Примітка: У розрахунку годин на виконання самостійної роботи передбачено час на виконання індивідуальних завдань

6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань

1. Скласти схему «Принципи та завдання екологічного права України».
2. Підготувати есе на тему «Еволюція розвитку екологічних прав людини».
3. Проаналізувати Рішення Європейського Суду з прав людини по врегулюванню екологічних спорів (приклади).
4. Визначити правові форми зборів у сфері раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.
5. Охарактеризувати дію в національному екологічному законодавстві міжнародного принципу “забруднювач та користувач платить”.
6. Визначити місце і роль екологічного страхування в системі екологічного права.
7. Стандартизація та нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища.
8. Оцінка впливу на довкілля як інноваційна стратегія екологічного управління та планування.
9. Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. Специфіка відшкодування збитків, заподіяних правомірними діями.
10. Визначити основні правові принципи охорони та використання територій та об’єктів природно-заповідного фонду.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час лекційного курсу застосовуються слайдові презентації у програмі Microsoft Office Power Point, роздатковий матеріал, дискусійне обговорення проблемних питань.

Практичні заняття проводяться у вигляді семінарів-практикумів з виконанням ситуаційних завдань – індивідуальних та в групах; бесід-дискусій; конференцій; ділових та рольових ігор.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Екологічне право» включає тематичне оцінювання та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з навчальної дисципліни, самостійні, практичні та контрольні роботи.

Модульний контроль проводиться у формі комп'ютерного тестування.

Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам у журнал академічної групи та електронний журнал після кожного контрольного заходу.

Підсумковий контроль навчальної діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється у формі іспиту за результатами поточного контролю (тематичного оцінювання, виконання завдання для самостійної роботи та модульного контролю).

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Екологічне право» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- поточне усне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- наскрізні проекти;
- командні проекти;
- аналітичні звіти, доповіді, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою – «2», «3», «4», «5».

Критерії оцінювання результатів навчання за чотирирівневою шкалою

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано завдання. Водночас здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння аналізувати і оцінювати явища, факти і процеси, застосовувати наукові методи для аналізу конкретних ситуацій, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів, докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Добре»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано 75 % завдань. Водночас здобувач вищої освіти виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів та докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Задовільно»	Отримують за роботу, в якій правильно виконано 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
«Незадовільно»	Отримують за роботу, в якій виконано менш як 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що студент не оволодів програмним матеріалом.

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих студентом оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою формулою:

$$\text{БПК} = \frac{\text{САЗ} \times \text{max ПК}}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих студентом оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність студента на занятті у формулі приймається як «0».

Критерії оцінювання за дворівневою шкалою

Під час проведення заліку навчальні досягнення студентів оцінюються за дворівневою шкалою: зараховано, незараховано.

Оцінка «зараховано» (60–100 балів) ставиться студентові, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом, здатний виконувати завдання, передбачені програмою, ознайомлений з основною рекомендованою літературою; під час виконання завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.

Оцінка «незараховано» (1–59 балів) ставиться студентові, який допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може продовжити навчання чи розпочати професійну діяльність без додаткових занять з відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100- бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
64–74	D	Задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов’язковим повторним вивченням	

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти за підсумкового контролю «іспит»

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	ІНДЗ	Іспит	Загальний бал
Максимально можлива кількість балів	10	20	10	20	10	30	100

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Наочні засоби:

1. Слайдові презентації у програмі Microsoft Office Power Point;
- 2 Нормативно-правова база.

12. Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Екологічне право України: підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / за ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. – Х. : Право, 2009.
2. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
3. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - N 36. - Ст. 340.
4. Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - N 21. Ст. 170.
5. Закон України “Про охорону атмосферного повітря” в редакції Закону України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - N 21. Ст. 170
6. Закон України “Про рослинний світ” від 09.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - N 22-23. Ст. 198.
7. Закон України “Про тваринний світ” від 13.12.2001 р. // Відомості Верховної Ради України.- 2010. - N 10. - Ст. 108.
8. Закон України “Про безпечність та якість харчових продуктів” в редакції Закону України від 5 вересня 2005 р. // Відомості Верховної ради України. – 2010. - N 46. - Ст. 540.
9. Закон України “Про питну воду та питне водопостачання” від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - N 21. Ст. 170.
10. Закон України Про Червону книгу України” від 25.12.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. - N 19. - Ст. 259.
11. Закон України “Про виключну (морську) економічну зону України” // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - N 21. - Ст. 152.

12. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
14. Закон України “Про охорону земель” від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003.– № 39. – Ст.349
15. Закон України “Про державний контроль за використанням та охороною земель” від 19 червня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1432.